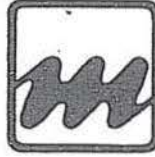

MARMARA ÜNİVERSİTESİ FEN-EDEBİYAT FAKÜLTESİ

TÜRKLÜK ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ

8

Kurucusu:
Hakkı Dursun YILDIZ

Mehmet AKALIN Armağanı

İstanbul, 1997

KUR'AN'IN TÜRKÇE TERCÜME VE TEFSİRLERİ ÜZERİNDE YAPILAN ÇALIŞMALAR

GÜLDEN SAĞOL*

Kur'an-ı Kerim'in Türkçe tercüme ve tefsirleri, dil çalışmaları yönünden büyük bir önem taşımaktadır. Türklerin İslâmiyeti kabul etmelerinin ardından İslâm dini ile gelen yeni kavramların nasıl ifade edildiğini göstermeleri sebebiyle ve bilhassa semantik araştırmalar ve sözlükçülük açısından başvurulacak kaynaklar içinde en güvenilir vesikalar olarak kabul edilmektedirler. Kur'an gibi tercümesi son derece güç bir metin karşısında Türkçenin ifade gücünü açık bir şekilde ortaya koyan bu eserler, mevcut Türkçe kelimelerin o devirdeki manalarının Arapçaları yardımıyla doğru olarak tespit edilmelerini de mümkün kılmaktadırlar.

Bu mukaddes metin, önce Samanoğullarından Emîr Mansur b. Nuh (H. 350-365/ M. 961-976) zamanında, Maveraünnehirli âlimlerden kurulan bir heyet tarafından Farsçaya tercüme edilmiştir. Farsçaya tercüme edilen tefsir kitabı, Muhammed b. Cerir-i Taberî'nin 40 ciltlik eseridir. Bu tefsir, Farsçaya çevrilirken kısaltılmış ve Kur'an metni esas alınarak satır arasında Farsçaya çevirisi yapılmıştır. Zeki Velidî Togan'a göre Kur'an'ın Türkçeye tercümesi de Farsçaya tercümesi ile aynı zamanda, belki de aynı komisyonun Türk üyeleri tarafından yapılmıştır.¹ Fuad Köprülü'ye dayanan Abdülkadir İnan'a göre ise Kur'an'ın Türkçeye tercümesi, Farsçaya tercümesinden yaklaşık bir asır sonra, yani XI. yüzyılın ilk yarısında yapılmış olmalıdır.² Maalesef Kur'an'ın Türkçeye ilk çevirisi veya çevirilerinin tarihi ve mahiyeti hakkında elimizde kesin bir kayıt bulunmadığı için bunlar ve bu tür diğer görüşler var sayımdan öteye gitmemektedir.

* Yard. Doç. Dr., Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi.

¹ Z. V. Togan, "Londra ve Tahran'daki İslâmî Yazmalardan Bazılarına Dair", *İslâm Tetkikleri Enstitüsü Dergisi*, III, 1959-1960 (1960), 135.

² A. İnan, *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Tercemeleri Üzerinde Bir İnceleme*, Ankara, 1961, 8.

Biz bu tartışmaları bir yana bırakarak araştırmacıların Türk dili tarihi için çok değerli bir kaynak durumunda olan Kur'an tercümelerine daha fazla ilgi göstermeleri dileğiyle bu güne kadar Kur'an-ı Kerim'in tarihî şivelere yapılan tercüme ve tefsirleri üzerinde oluşturulan çalışmaları, tanıtma yazılarını, araştırma ve incelemeleri tespit edebildiğimiz kadarıyla yayınlanmış tarihlerine dayanarak kronolojik bir sıra içinde ve yer yer de kısa izahlarla birlikte sunuyoruz:³

1. A. Mingana. "An Old Turki Manuscript of the Koran." *The Bulletin of John Rylands Library* (Nisan 1915). Bu makale daha sonra şu dergide yeniden neşredilmiştir: *The Moslem World*, VI/5 (Ekim 1915), 391-398. (John Rylands Kütüphanesi Arabic MSS. 25-38'de kayıtlı olan satır arası tercümeli nüsha ilk olarak bu makalede tanıtılmıştır.)
2. C. F. Seybold. "Ein anonymes alter türkischer Kommentar zum letzten Drittel des Korans in drei Handschriften zu Hamburg, Breslau und im Britischen Museum." *Festschrift Eduard Sachau* (1915), 326-332. (Burada Hamburg= Or. 61, Breslau= turc 12 ve British Museum= Or. 1134 nüshaları tavsif edilmiştir.)
3. Zeki Velidî Togan. "Vost. rukopisi Ferganskoy oblasti." *Zapiski vostochnogo otdeleniya*, XXIII (1916), 249-250. (Togan, 1914'te Türkistan'da bulduğu "Anonim Tefsir" hakkındaki ilk malûmatı bu makalesinde vermiştir.)
4. M. Cl. Huart. "Un Commentaire du Qorân en dialecte turc du Qastamouni (XV. siècle)." *Journal Asiatique*, II/XVIII (1921), 161-216. (*Cevahîrü'l-Asdaf*'ın H. 905/M. 1499 tarihli nüshası hakkındadır.)
5. Richard Hartmann. "Ein altosmanischer Koran-Kommentare." *Orientalistische Literaturzeitung*, XXVII (Eylül 1924), 497-503. (Kitapçı O. Harrassowitz'in elindeki yazmalar arasında bulunan ve istinsah tarihi H. 848 olan Kur'an tercümesinin tavsifidir.)
6. W. Barthold. "Ein Denkmal aus der Zeit der Verbreitung des Islams in Mittelasien." *Asia Major*, II (1925), 125-127. Türkçe çevirisi.

³ Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde, Türk ve İslâm Eserleri Müzesi 73 numarada muhafaza edilen tercüme üzerinde üç adet mezuniyet tezi yaptırıldığını, ayrıca Fransa'da Selahattin Sönmezsoy tarafından Türkçe tercüme ve tefsirlerin yazma nüshalarının tavsifi hususunda bir tez hazırlandığını öğrendik, fakat maalesef bunları görmemiz mümkün olmadı. Ayrıca bu listede yer alan Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde 1972-1982 yılları arasında hazırlanan tezler, Hasan Kavruk'un yayınladığı bibliyografyadan [*Türkoloji Dergisi*, IX/1 (1991), 235-272] aynen aktarılmıştır.

- Ahmed Cemal Köprülüzade. "Orta-Asyada İslâmiyetin İntişar Ettığı Zamana Ait Bir Abide." *Türkiyat Mecmuası*, II 1926 (1928), 69-74. ("Anonim Kur'an Tefsiri" kısaca tahlil edilmiştir.)
7. M. J. Schacht. "Zwei altosmanische Koran-Kommentare." *Orientalistische Literaturzeitung*, XXX (Eylül 1927), 744-752. (Schacht burada, İstanbul ve Bursa'daki kütüphanelerde bulunan çeşitli tefsirleri tanıtmıştır.)
 8. A Mingana. *Catalogue of the Arabic Manuscripts in the John Rylands Library Manchester*. Manchester, 1934, 27-30. (Mingana, John Rylands Kütüphanesi Arabic MSS. 25-38'deki nüshayı tavsif ederken metnin diline de temas etmiş ve küçük bir kelime listesi vermiştir.)
 9. Fahir İz. "Uygurca Kur'an Tercemesi." İstanbul Üniversitesi Türkoloji disiplini Vinci semestre travail'ı, 1936-1937. (Türk ve İslâm Eserleri Müzesi 73 numaradaki Kur'an tercümesindeki Şuara suresinin tercüme kısmının transkripsiyonunu, Türkiye Türkçesine çevirisini ve sözlüğünü ihtiva etmektedir.)
 10. Ananiasz Zajaczkowski. *Études sur la langue vieille-osmanlie. II. Chapitres choisis de la traduction turque-anatolienne du Qorân*. Krakow, 1937. (Zajaczkowski bu eserinde, *Cevâhirü'l-Asdâf*'ın üç nüshasından seçtiği metinlerin imlâ, fonetik ve dil özellikleri üzerinde durduktan sonra, seçilen metinlerin transkripsiyonunu ve sözlüğünü vermiştir.)
 11. Abdülkadir Erdoğan. "Kur'an Tercümelerinin Dil Bakımından Değerleri." *Vakıflar Dergisi*, I (1938), 47-51. (Burada Türk ve İslâm Eserleri Müzesinde 20, 40, 73, 508, 357, 257, 291 ve 255 numaraları ile kayıtlı bulunan dokuz Kur'an tercümesinin tavsifi yapılmıştır.)
 12. Macit Yaşaroğlu. "Türkçe Kuran ve Hadis Tercemelerinin Bibliyografisi." İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkoloji (Türk Dili ve Edebiyatı) Birinci Disiplinin Birinci Vazifesi, 1939. (Yaşaroğlu bu çalışmasını gözden geçirerek 1965 yılında yayınlamıştır. Bk. 38. sıraya.)
 13. Adalet Bakan. "Anonim Tefsir ve Transkripsiyon Denemesi." Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Mezuniyet Tezi, 1943. ("Anonim Tefsir" in 26b-28b varaklarının transkripsiyonunu ihtiva etmektedir.)
 14. A. K. Borovkov. "Oçerki istorii uzbekskogo yazıka II (Opit grammatičeskov harakteristiki yazıka sredneaziatskogo "tefsira" XIV-XV vv.)." *Sovetskoe Vostokovedenie*, VI (1949), 24-51. (Bk. 24. sıraya.)

15. A. K. Borovkov. "Tsenniy istochnik dlya istorii uzbekskogo yazıka." *Izvestia Akademii Nauk SSSR Otd. lit. i yaz.*, VIII/1 (1949), 67-76. (Bk. 24. sıraya.)
16. A. K. Borovkov. "İz materialov dlya istorii uzbekskogo yazıka." *Tyurkologicheskiy Sbornik*, I (1951), 73-79. (Bk. 24. sıraya.)
17. Abdülkadir İnan. "Eski Türkçe Üç Kur'an Tercümesi." *Türk Dili*, I/6 (1952), 12-15. (Bk. 19. sıraya.)
18. Abdülkadir İnan. "Eski Kur'an Tercümelerinin Dili Meselesi." *Türk Dili*, I/7 (1952), 19-22. (Bk. 19. sıraya.)
19. Abdülkadir İnan. "Eski Kur'an Tercümelerinin Dili Meselesi II." *Türk Dili*, I/9 (1952), 14-16. (İnan bu üç makalesinde -bk. 17. ve 18. sıraya- "Anonim Tefsir" ve Türk ve İslâm Eserleri Müzesi nr. 73'teki nüsha ile Süleymaniye Kütüphanesi Hekimoğlu Ali Paşa Camii 2 numarada muhafaza edilen nüshayı kısaca incelemiştir.)
20. Cevdet Canbulat. "XVI. Yüzyıla Ait Türkçe Bir Kur'an Tercümesi." *Türk Dili*, 2/14 (Kasım 1952), 85-86. (Canbulat burada Düzce'de elde ettiği bir satır arası Kur'an tercümesini tanıtmaktadır.)
21. Osman Keskiöglü. *Kuran Tarihi ve Kuran Hakkında Ansiklopedik Bilgiler*. Önsöz ve Dipnotları yazan. Osman Nebioğlu. İstanbul, tarihsiz (müellifin önsözü 1953 tarihini taşımaktadır). (Bu kitabın 273-274 sayfaları arasında bazı Türkçe el yazmaları hakkında kısaca bilgi verilmektedir.)
22. G. M. Meredith-Owens. "Notes on an old Ottoman Translation of the Kur'an." *Oriens*, X/2 (1957), 258-276. (British Museum Or. 9515'te kayıtlı olan ve 1924'te Londralı bir tüccardan satın alınan Kur'an tercümesinin tavsifidir.)
23. A. A. Semenov. *Sobranie vostochnih rukopisey Akademii Nauk Uzbekskoy SSSR IV*. Taşkent 1957, 45-46. (Semenov bu katalogun 45-46. sayfalarında Özbekistan İlimler Akademisi Kitaplığında 2008 numara ile kayıtlı olan Farsçaya ve Doğu Türkçesine tercüme edilmiş Kur'an nüshasını tanıtmıştır.)
24. A. K. Borovkov. "Oçerki istorii uzbekskogo yazıka III (Leksika sredneaziatskogo tefsira XII-XIII vv.)." *Uçenye Zapiski Instituta Vostokovedeniya AN SSSR*, XVI (1958), 138-219. (Borovkov "Anonim Tefsir" hakkında yazdığı bu dört makale ile -bk. 14., 15. ve 16. sıraya- metni, dil tarihi ve gramer yönünden incelemiştir.)
25. János Eckmann. "Eine ostmitteltürkische interlineare Koranübersetzung." *Ural-Altische Jahrbücher*, XXXI (1959), 72-85. (Eckmann burada Türk ve İslâm Eserleri Müzesi nr. 73'te muhafaza edilen Kur'an tercümesinin çeşitli kısımlarından takriben

300 sayfayı tarayarak hazırladığı fişlere istinaden metnin imlâ, fonetik ve gramer hususiyetleri üzerinde durmuştur.)

26. Zeki Velidî Togan. "Londra ve Tahran'daki İslâmî Yazmalardan Bazılarına Dair." *İslâm Tetkikleri Enstitüsü Dergisi*, III 1959-60 (1960), 133-160. (Togan, Londra ve Tahran'daki İslâmî yazmalardan bahsederken British Museum Or. 9517'de kayıtlı bulunan Oğuzca Kur'an tecümesinden yola çıkarak bu nüshayı, Türk ve İslâm Eserleri Müzesi 73 ile 74 numaralardaki nüshaları, "Anonim Tefsir"i ve Süleymaniye Kütüphanesi Hekimoğlu Ali Paşa Camii nr. 2'deki nüshayı mukayese etmiştir.)
27. Abdülkadir İnan. "Kur'an'ın Eski Türkçe ve Oğuz-Osmanlıca Çevirileri Üzerine Notlar." *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten* 1960 (1960), 79-94. (Kur'an tercümeleleri üzerinde yapılan çalışmalar hakkındaki kısa bir bilginin ardından, muhtelif kütüphanelerde bulunan on yedi Kur'an tercümesi tanıtılmıştır.)
28. Osman Keskiöğlü. "Fatih Devrine Ait İki Kur'an-ı Kerîm Tercümesi." *Vakıflar Dergisi*, IV (1961), 91-103. (1945 ve 1951 yıllarında Afyon'dan Vakıflar Genel Müdürlüğüne alınan iki Kur'an tercümesini tavsif edip her birine dair küçük bir kelime listesi vermiştir.)
29. Abdülkadir İnan. *Kur'an-ı Kerîm'in Türkçe Tercemeleri Üzerinde Bir İnceleme*. Ankara, 1961. (Birinci bölümde Doğu Türkçesine çevrilmiş dört satır arası Kur'an nüshası tanıtılmış ve karşılaştırılmıştır. "Osmanlı-Oğuz Türkçesine Kur'an-ı Kerîm'in Tercemeleri" adlı bölümde ise on altı tercümenin tetkiki ve mukayesesi yapılmıştır. Eserin sonunda ise Türk ve İslâm Eserleri Müzesi nr.73'te muhafaza edilen nüshanın otuz bir sayfasının fotokopisi yer almaktadır.)
30. Osman Keskiöğlü. "Vakıflar Genel Müdürlüğü İhtisas Kitaplığındaki Eski Kur'an Tercümeleleri." *Vakıflar Dergisi*, V (1962), 157-160. (Vakıflar Genel Müdürlüğü İhtisas Kitaplığı 38, 58 ve 59 numarada kayıtlı bulunan üç satır arası Kur'an tercümesi ile nr. 1'de muhafaza edilen tefsirli tercüme tavsif edilmiştir.)
31. Abdülkadir İnan. "Şeybanlı Özbekler Çağına Ait Bir Çağatayca Kur'an Tefsiri." *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten* 1962 (1963), 61-66. (Konya Yusuf Ağa Kütüphanesi nr. 6624/921'de kayıtlı olan Kur'an tefsiri ilk olarak bu makalede tanıtılmıştır.)
32. Nebahat Duygulu. "Tefsiri Tebarekenin Gramer Hususiyetleri." İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkoloji (Türk Dili ve Edebiyatı) Bölümü Mezuniyet Tezi, 1962-1963. (İstanbul

Üniversitesi Kütüphanesinin müze kısmında 7 numara ile kayıtlı bulunan ve 297 varaktan ibaret olan tefsirin baştan 60 sayfasının transkripsiyonunu, imlâ, fonetik ve morfolojik bakımdan incelemesini ve sadece bugün kullanılmayan kelimelerin yer aldığı lugatçesini ihtiva etmektedir.)

33. Zeki Velidî Togan. "Zentralasiatische Türkische Literaturen II: Die islamische Zeit." *Handbuch der Orientalistik*, V/1 (1963), 229-249.
34. A. K. Borovkov. *Leksika sredneaziatskogo tefsira XII-XIII vv.* Akademiya Nauk SSSR Institut Narodov Azii. Moskva, 1963. ("Anonim Tefsir" in sözlüğüdür. Borovkov burada, madde başı olarak aldığı kelimenin anlamını ve içinde geçtiği örnek bir cümleyi verdikten sonra cümleyi Rusçaya tercüme etmiştir.)
35. Karl H. Menges. "Zum Türkistanischen Tafsir des 12./13. Jh.s." *Ural-Altäische Jahrbücher*, XXXVI (1964), 348-359. ("Anonim Tefsir" ve Borovkov'un bu tefsir üzerinde hazırlamış olduğu sözlük hakkındadır.)
36. Zeki Velidî Togan. "The Earliest Translation of the Qur'an into Turkish." *İslâm Tetkikleri Enstitüsü Dergisi*, IV (1964), 1-19. (Farsça tercümelemlerle karşılaştırmanın nasıl yapılması gerektiğini göstermek üzere "Anonim Tefsir", Türk ve İslâm Eserleri Müzesi nr. 73, Süleymaniye Kütüphanesi Hekimoğlu Ali Paşa Camii nr. 2, John Rylands Kütüphanesi Arabic MSS. 25-38, British Museum Or. 9515, Topkapı Sarayı Koğuşlar Kısmı nr. 247 ve nr. 267'deki nüshalar ile Türk ve İslâm Eserleri Müzesi 74 numaralı nüshadaki Tâhâ suresi üzerinde durulmuştur.)
37. Muhammed Hamidullah. "Kur'an-ı Kerîm'in Türkçe Yazma Tercümeleri." Fransızcadan çeviren: Salih Tuğ. *Türkiyat Mecmuası*, XIV 1964 (1965), 65-80. (Türkiye ile Türkiye dışındaki kütüphanelerde bulunan muhtelif Kur'an tercümesi nüshaları kısaca tanıtılmıştır. Bk. 38. sıraya.)
38. Muhammed Hamidullah ve Macit Yaşaroğlu. *Kur'ân-ı Kerîm Tarihi ve Türkçe Tercümeler Bibliyografyası. Kur'ân-ı Kerîm Tarihi* kısmını Fransızcadan çeviren: Mehmet Sait Mutlu. Yağmur Yayını. İstanbul, 1965; *Kur'an Tarihi. Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Terceme ve Tefsirleri Bibliyografyası*. 2. baskı, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayını. Ankara, 1991. Bu eser son olarak Salih Tuğ'un çevirisiyle neşredilmiştir: *Kur'ânı Kerîm Tarihi*. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayını. İstanbul, 1993. (Eserin 2. bölümünü teşkil eden ve M. Hamidullah tarafından hazırlanan araştırma daha önce

Türkiyat Mecmuası'nda yayınlanmıştır, bk. 37. sıraya. Bu bölümde Kur'an'ın Türkçe el yazması tercümelerinin dökümü verilmektedir. Yaşaroğlu ise eserin 3. bölümünde (ikinci baskıda bu kısım "2. Kitap"tır), Türkçe Kur'an tercümelerini, yazma ve basma nüshalar olmak üzere iki kısma ayırıp tespit ettiği tercüme kronolojik olarak sıraladıktan sonra, her metinden Fatıha suresinin tercümesini örnek olarak vermiştir. Çeşitli ilâveler ve düzeltmeler ile S. Tuğ'un çevirisiyle yayınlanan son baskıda ise M. Yaşaroğlu tarafından hazırlanan ve eserin ilk iki baskısında yer alan kısım yoktur.)

39. János Eckmann. "Doğu Türkçesinde Bir Kur'an Çevirisi (Rylands Nüshası)." *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten* 1967 (1968), 51-69. (Doğu Türkçesine çevrilen Kur'an nüshalarından kısaca bahsettikten sonra sözlüğünü hazırlamakta olduğu John Rylands Kütüphanesi Arabic MSS. 25-38'deki nüshayı tanıtmış, tercümedeki hatalar üzerinde durmuş ve bazı ayetlerin transkripsiyonu ile Türkiye Türkçesine çevirisini vermiştir.)
40. Yusuf Mehmet. "İki Yasin Tefsirinin Transkripsiyonlu Metni ve Endeksi." İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Mezuniyet Tezi, 1968. (İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Kitaplığında 3779 numara ile kayıtlı yazmanın içinde bulunan iki Yasin tefsirinin transkripsiyonlu metnini -ilk Yasin tefsiri 1-29, ikinci Yasin tefsiri ise 29-58 varakları arasında yer almaktadır- ve indekslerini ihtiva etmektedir.)
41. János Eckmann. "Two Fragments of a Koran Manuscript with Interlinear Persian and Turkic Translations." *Central Asiatic Journal*, XIII/4, 1969 (1970), 287-290. (Bu makale John Rylands Kütüphanesi Arabic MSS. 25-38'deki nüshanın eksik kısımlarına ait olan ve Dublin'deki Chester Beatty Kütüphanesinde bulunan iki varığın transkripsiyonunu ve İngilizceye çevirisini ihtiva etmektedir.)
42. Zeki Velidî Togan. "Manchester Hs. der Qoranübersetzung als Quelle ersten Ranges für mitteltürkische Studien." *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes*, LXII (1969), 280-283. (Togan burada "Anonim Tefsir", Türk ve İslâm Eserleri Müzesi nr. 73 ve 74'teki tercüme ile John Rylands Kütüphanesi Arabic MSS. 25-38'deki nüshayı karşılaştırmıştır.)
43. Hamza Zülfikar. "Çağatayca Kur'an Tefsiri: Dilbilgisi İncelemesi, Metin, Dizin." Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Doktora Tezi, 1970. (Bu çalışma, Konya Yusuf Ağa Kitaplığı 6624'te muhafaza edilen tefsirin baştan yüz sayfasının transkripsiyonu ile ilk

iki yüz sayfasının imlâ, ses ve yapı yönünden incelemesini ve dizinini ihtiva etmektedir. H. Zülfikar, yazmanın silik olan kısımlarını, tefsirin İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi III. Ahmed Bölümü nr. 16'da muhafaza edilen diğer nüshasından tamamlamış, nüsha farklarını da göstermiştir. Ayrıca bu nüshanın ilk sayfasında yer alan hikmetleri inceleyerek neşretmiştir: "Ahmet Yesevî'den Hikmetler." *Türk Kültürü*, 124 (Şubat 1973), 208-212.)

44. Zeki Velidî Togan. *Kur'an ve Türkler*. "The *Qur'an and the Turks*". *İslâm Şarkı ile Garp Arasındaki İlmî İşbirliği*. İstanbul, 1971. (Z.V. Togan'ın 8-12 Şubat 1968'de Pakistan'daki Kur'an kongresinde okuduğu "Kur'an ve Türkler" adlı tebliğinin Türkçesi ve İngilizcesi, ardından ise 1935 ve 1950 yıllarında verdiği "İslâm Şarkı ile Garp Arasında İlmî İşbirliği" adlı konferans metninin yer aldığı bu kitabının "Kur'an ve Türkler" adlı bahsinde Türkler arasında İslâmiyetin yayılışı, Kur'an'ın Farsçaya ve Türkçeye tercümesi, Kur'an'ın ilk Türkçe tercümeleri vb. konular üzerinde kısaca durulmuştur.)
45. János Eckmann. "Eastern Turkic Translations of the Koran." *Studia Turcica*, haz. L. Ligeti. Bibliotheca Orientalis Hungarica XVII. Akadémiai Kiadó. Budapest, 1971, 149-159. Türkçe çevirisi: Ekrem Ural. "Kur'an'ın Doğu Türkçesine Tercümeleri." *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, XXI, 1973 (1975), 15-24. (Kur'an'ın Doğu Türkçesine tercüme edilmiş satır arası ve tefsirli altı nüshasından ve bunlar üzerinde yapılan çalışmalardan bahsedilmiştir. Ayrıca tasvir ve mukayese için 20. surenin 116-119. ayetlerinin tercümesini altı yazmadan aynen alarak vermiştir. Eckmann'ın hazırladığı Rylands nüshasının sözlüğü, ölümünden beş yıl sonra Ligeti'nin sunuş yazısı ile yayımlandığında yazar tarafından hazırlanmış bir giriş olmadığı için bu makalesi sözlükte giriş yazısı olarak kullanılmıştır.)
46. Semra Korkut. "Bir Kur'an Tefsiri." Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Mezuniyet Tezi, 1972.
47. Ahmet Topaloğlu. "Muhammed Bin Hamza'nın Kur'an Tercümesi: Giriş ve Metin, Sözlük Üzerinde İnceleme ve Sözlük." I-II, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yeni Türk Filolojisi Kürsüsü Doktora Tezi, 1973. (Bu çalışmanın konusunu, Türk ve İslâm Eserleri Müzesi nr. 40'da muhafaza edilen nüsha teşkil etmektedir. Kur'an tercümeleri üzerinde yapılan çalışmaların da verildiği eserde, metnin ardından Arapçalarının verilmesiyle birlikte hazırlanan ve geçen her kelime ve birleşik şekil için örnek cümlelerin verildiği sözlük yer almaktadır. Bu tez, sözlükteki kelimeler ve birleşik

- şekiller üzerinde hazırlanan bir incelemeyi de ihtiva etmektedir. Bk. 54. ve 70. sıraya.)
48. Fethiye Bilengil. "Kur'an Tefsiri." Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Mezuniyet Tezi, 1973.
 49. Mübeccel Kızıltan. "Kur'an Tefsiri." Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya-Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Mezuniyet Tezi, 1973.
 50. Gülay Tüzün. "Anonim Kur'an Tefsiri." Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Mezuniyet Tezi, 1973.
 51. Hamza Zülfikar. "Çağatayca Bir Kuran Tefsiri." *Türkoloji Dergisi*, VI/1 (1974), 153-195. (Dinî kitaplar hakkındaki kısa bir bilgiden sonra, "Anonim Tefsir", Türk ve İslâm Eserleri Müzesi 73 numaradaki tercüme, Süleymaniye Kütüphanesi Hekimoğlu Ali Paşa Camii nr. 2'deki nüsha ile John Rylands Kütüphanesi Arabic MSS. 25-38'deki nüsha tavsif edilmiştir. Makalenin sonunda ise iki nüshası bulunan "Çağatayca Kur'an Tefsiri"nin imlâ ve ses özellikleri üzerinde durulmuştur.)
 52. Ahmet Ziya Özkul. "Amme Cüzünün Türkçe Tercümesi'nin Transkripsiyonlu Metni." İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Mezuniyet Tezi, 1974. (Konya Mevlâna Müzesi 2270 numarada "Amme Cüzünün Türkçe Tercümesi" adıyla kayıtlı bulunan nüsha üzerinde hazırlanan bu tez, söz konusu nüshanın ilk 100 varağının transkripsiyonlu metnini ihtiva etmektedir.)
 53. János Eckmann. *Middle Turkic Glosses of the Rylands Interlinear Koran Translation*. Bibliotheca Orientalis Hungarica XXI. Akadémiai Kiadó. Budapest, 1976. (Rylands nüshasının sözlüğü olup Eckmann'ın ölümünden beş yıl sonra Ligeti'nin sunuş yazısı ile yayınlanmıştır. Sözlükte Eckmann'ın sona erdiremediği işlerden, Kur'an'ın aslında bulunan Arapça kelimelerin çevriyazısı T. Iványi, Farsça tercümedeki kelimelerin çevriyazısı E. Jeremiás, baskı ve düzeltmesi ise E. Schütz tarafından yapılmıştır. Eserde, madde başı olarak alınan kelimenin manalandırılmasından sonra, Arapçası ve Farsça tercümedeki karşılığı parantez içinde belirtilmiştir. Bunların ardından kelimenin geçtiği cümle tercüme edilerek kaydedilmiştir.)
 54. Ahmet Topaloğlu. *Muhammed Bin Hamza. XV. Yüzyıl Başlarında Yapılmış "Satır-Arası" Kur'an Tercümesi: Giriş ve Metin*. I, İstanbul,

1976. (Bu eser, A. Topaloğlu'nun 47. sırada künyesi verilen doktora tezinin I. cildinin yeniden gözden geçirilerek bazı ilâvelerle yayınlanmış şeklidir. Eserde Kur'an-ı Kerim'in Türkçe tercümelerinin kısa bir tarihçesi, ilk nüshalar, Türkçe tercüme ve tefsirler üzerinde yapılan çalışmalar, Muhammed bin Hamza ve Molla Fenârî, üzerinde çalışılan metnin tavsifi, tercümede geçen Arapça ve Farsça kelimelerin imlâ ve fonetik hususiyetleri, Kur'an-ı Kerim hakkında umumî bilgi ve Hz. Muhammed'in hayatı üzerinde durulduktan sonra sure ve ayet usûlüne göre hazırlanan metin verilmiştir. Türkölög, bu neşrinden iki yıl sonra metnin sözlüğünü de yayınlamıştır. Bk. 70. sıraya.)
55. Nuran Altıntaş. "Harezmi Türkçesiyle Yazılmış Kur'an Tefsiri." Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Mezuniyet Tezi, 1976.
56. Osman Aydoğan. "Kur'an Tercümesi." Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Mezuniyet Tezi, 1976.
57. Sevim Çelik. "Harezmi Türkçesiyle Yazılmış Kur'an Tefsiri." Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Mezuniyet Tezi, 1976.
58. Mustafa Dağ. "Kur'an Tercümesi İncelemesi." Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Mezuniyet Tezi, 1976.
59. Kayahan Erimer. "Tebâreke Tefsiri: Metin-İnceleme-Dizin." Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Doktora Tezi, 1976.
60. Fikriye Özbeyhan. "Kur'an Tercemesi." Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Mezuniyet Tezi, 1976.
61. Osman F. Sertkaya. "János Eckmann, *Middle Turkic Glosses of the Rylands Interlinear Koran Translation*, Akademiai Kiado, Budapest 1976, 359 s." *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, XXII 1974-1976 (1977), 280-285. Bu tanıtma yazısı bazı değişikliklerle yeniden yayınlanmıştır: "Karahanlı Türkçesi Üzerine Yeni Neşriyât." *Türk Kültürü*, XV/176 (Haziran 1977), 491-496. (Osman F. Sertkaya burada, Eckmann'ın John Rylands Kütüphanesi Arabic MSS. 25-38'deki nüsha üzerinde hazırladığı sözlüğü tanıtmıştır.)
62. İnci Enginün. "Bir Tercüme Tetkiki Dolayısıyla." *Türk Edebiyatı*, 45

(Temmuz 1977), 10-11. (A. Topaloğlu'nun "Muhammed Bin Hamza. XV. Yüzyıl Başlarında Yapılmış "Satır-Arası" Kur'an Tercümesi: Giriş ve Metin. I, İstanbul 1976" adlı yayınının tanıtımıdır.)

63. Tuna Eke. "Kur'an Tercümesi." Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Mezuniyet Tezi, 1977.
64. O. Celâl Höke. "Kur'an Tercümesi." Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Mezuniyet Tezi, 1977.
65. Gülten Işık. "Tebâreke Tefsiri." Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Mezuniyet Tezi, 1977.
66. Hatice Kıvrak. "Tebâreke Tefsiri." Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Mezuniyet Tezi, 1977.
67. Nimet Önay. "Tebâreke Tefsiri." Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Mezuniyet Tezi, 1977.
68. Nihat Poyraz. "Harezmi Türkçesiyle Yazılmış Kur'an Tercümesi." Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Mezuniyet Tezi, 1977.
69. Robert Dankoff. "J. Eckmann, *Middle Turkic Glosses of the Rylands Interlinear Koran Translation* (Budapest, 1976)." *Journal of the American Oriental Society*, 98/2 (1978), 135-137. (Bk. 84. sıraya.)
70. Ahmet Topaloğlu. *Muhammed Bin Hamza. XV. Yüzyıl Başlarında Yapılmış "Satır-Arası" Kur'an Tercümesi: Sözlük. II.* İstanbul, 1978. (A. Topaloğlu, doktora tezi olarak hazırladığı Türk ve İslâm Eserleri Müzesi nr. 40'da muhafaza edilen satır arası Kur'an tercümesinin metnini neşrettikten iki yıl sonra, metnin sözlüğünü ve metindeki karşılıklara göre hazırlanmış olduğu Kur'an sözlüğünü yayınlamıştır. Arapça ile mukayeseli olarak hazırlanan sözlükte, her kelime ve birleşik için metinden örnek cümleler gösterilmiştir. Bu sözlüğün ardından tercüme metnindeki karşılıklara göre hazırlanmış Kur'an sözlüğü yer almaktadır.)
71. Selma Çakıroğlu. "Tebâreke Tefsiri." Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Mezuniyet Tezi, 1978.

72. V. L. Ménage. "János Eckmann: *Middle Turkic glosses of the Rylands interlinear Koran translation*. (Bibliotheca Orientalis Hungarica, XXI.) 359 pp. Budapest: Akadémiai kiadó, 1976." *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*, XLII (1978), 216. (Eckmann'ın Rylands nüshası üzerinde hazırlanmış olduğu sözlüğün bir nevi haber niteliğindeki tanıtımıdır.)
73. András J. E. Bodrogligeti. "The Technique of the Glossist as a Key to Understanding the Lexical Material of Early Eastern Middle Turkic Interlinear Qur'ān Translations." *Ural-Altäische Jahrbücher*, L (1978), 17-24. (Bodrogligeti, birkaç örnekle satır arası Kur'an çevirilerindeki sözlük malzemesinin ne şekilde değerlendirilmesi gerektiği hususunda bilgi vermektedir.)
74. Karl H. Menges. "Etymologische Notizen zu Eckmanns Mittel-Türkischem Tafsīr." *Wiener zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes*, 70 (1978), 35-52. (Eckmann'ın John Rylands Kütüphanesi Arabic MSS. 25-38'deki nüsha üzerinde hazırladığı sözlüğün etimolojik açıdan tenkididir.)
75. Günay Özargon. "Tebâreke Tefsiri." Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Mezuniyet Tezi, 1978.
76. Semih Tezcan. "János Eckmann: *Middle Turkic Glosses of the Rylands Interlinear Koran Translation*. Bibliotheca Orientalis Hungarica XXI, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1976, 359 s., 8°." *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten* 1978-1979 (1981), 279-294. (Eckmann'ın John Rylands Kütüphanesi Arabic MSS. 25-38'deki nüsha üzerinde hazırlanmış olduğu sözlüğün tenkididir.)
77. András J. E. Bodrogligeti. "J. Eckmann, *Middle Turkic Glosses of the Rylands Interlinear Koran Translation* (Budapest: Publishing House of the Hungarian Academy of Sciences, 1976). Pp. 359." *International Journal of Middle East Studies*, XI/1 (1980), 130-134. (Eckmann'ın Rylands nüshası üzerinde hazırlanmış olduğu sözlüğün baskıya hazırlanışı hakkında bilgi verilmektedir.)
78. Tahsin Melen. "Eski Anadolu Türkçesiyle Yazılmış Kur'an Tefsiri." Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Mezuniyet Tezi, 1980.
79. Duran Topaloğlu. "Eski Anadolu Türkçesiyle Yazılmış Kur'an Tefsiri." Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Mezuniyet tezi, 1980.

80. Ralph Jaeckel. "Recently Discovered Notes by Eckmann for His 'Middle Turkic Glosses of the Rylands Interlinear Koran Translation'." *Ural-Altaysche Jahrbücher*, 53 (1981), 76-87. (Eckmann'ın John Rylands Kütüphanesi Arabic MSS. 25-38'deki nüsha üzerinde hazırlamış olduğu sözlüğün tenkidî niteliğinde olan bu yazıda Jaeckel, sözlüğe bazı ilâvelerde bulunmaktadır.)
81. Ayşe Yılmaz. "Kur'an Tefsiri." Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Mezuniyet Tezi, 1981.
82. Ahmet Topaloğlu. "Cevâhirü'l-Asdâf: Giriş-Metin-Sözlük." İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Doçentlik Tezi, 1982. (Metin, tefsirli bir tercüme olan *Cevâhirü'l-Asdâf*'ın Topkapı Sarayı Müzesi Hazine 22'deki nüshası ile Süleymaniye Kütüphanesi Kılıç Ali Paşa nr. 78'deki nüshasının ilk sekiz suresini ihtiva etmektedir. Ayrıca *Cevâhirü'l-Asdâf*'ın Topkapı Sarayı ve Süleymaniye Kütüphanesindeki beş nüshası da bu iki nüsha ile mukayese edilmiş ve nüsha farkları metnin sonuna ilâve edilmiştir. Bu çalışmanın sonunda ise seçme kelimelerden oluşmuş bir lugatçe yer almaktadır.)
83. Semra Güçer. "Kur'an Tefsiri Tercümesi." Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Mezuniyet Tezi, 1982.
84. Robert Dankoff. "Some Notes on the Middle Turkic Glosses." *Journal of Turkish Studies=Türklük Bilgisi Araştırmaları*, 5, 1981 (1983), 41-44. (Dankoff, Eckmann'ın Rylands nüshası üzerinde hazırladığı sözlüğünü tetkik ederek "János Eckmann, *Middle Turkic Glosses of the Rylands Interlinear Koran Translation* (Budapest, 1976)." *Journal of American Oriental Society*, 98/2 (1978), 135-137'de değerlendirmiştir. Burada ise o yazısında öne sürdüğü görüşlerde yaptığı değişiklikler üzerinde durmuş ve bu kelimelerin geçtiği sayfaların transkripsiyonları ile tıpkıbasımlarını da yazısının sonuna ilâve etmiştir.)
85. Ahmet Topaloğlu. "Kur'an-ı Kerîm'in İlk Türkçe Tercüme ve Cevâhirü'l-Asdâf." *Türk Dünyası Araştırmaları*, 27 (Aralık 1983), 58-66. (Kur'an'ın Doğu Türkçesine çevrilmiş nüshaları ve tercüme türleri hakkında bilgi verildikten sonra, tefsirli bir tercüme olan *Cevâhirü'l-Asdâf* üzerinde durulmuştur.)
86. Nadide Gürbüz. "Mustafa İbni Muhammed Ankaravî Yâsin Sûresi Tefsiri." Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 1986. (Bu çalışma, Konya İzzeddin Koyunoğlu Müzesi 13392

- numarada kayıtlı olan ve içinde üç ayrı surenin tefsirinin bulunduğu bir mecmuanın ilk otuz varlığında yer alan Yasin suresinin, imlâ ve gramer özellikleriyle, metnini ihtiva etmektedir.)
87. Ahmet Topaloğlu. "Cevâhirü'l-Asdâf Üzerinde Yapılan Çalışmalar ve Zajaczkowski'nin Eseri." *Türklük Araştırmaları Dergisi*, 2 1986 (1987), 161-183. (Cevâhirü'l-Asdâf hakkında kısa bir bilgi verilip üzerinde yapılan çalışmalar sıralandıktan sonra, Zajaczkowski'nin bu metin üzerindeki neşri değerlendirilmiştir.)
88. Ahmet Kemal Bolaç. "En'âm ve A'râf Surelerinin Tefsiri ve Dil Özellikleri." Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 1987. (Bu çalışma, Millî Kütüphane İbn-i Sina (Yazma Eserler) bölümünde Mil. 06 A 2102 numarada kayıtlı bulunan tefsirin ilk 93 varlığının imlâ, ses, şekil, cümle yapısı özellikleriyle metnini ve sözlüğünü ihtiva etmektedir.)
89. Ahsen Esatoğlu. "İhlâş Süresi Metni, Dil Özellikleri ve Sözlük." Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 1987. (Bu tez, Millî Kütüphane İbn-i Sina (Yazma Eserler) bölümü Mil. 06 B 272 numarada kayıtlı bulunan İhlâs suresi tefsirinin imlâ, ses, şekil, cümle yapısı özellikleriyle metnini, sözlüğünü ve metnin birkaç sayfasının fotoğrafını ihtiva etmektedir. Esatoğlu, yazmanın eksik sayfalarını aynı kütüphanede Mil. 06 A 451'de muhafaza edilen nüshaya göre tamamlamıştır.)
90. Ulya Nisar. "'Amme Cüz'ü Tefsîri -Mustafa Bin Muhammed- (121b-143a)." İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 1987. (Bu çalışma, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Kitaplığı 3779 numarada kayıtlı olan yazmanın 111b-192b varakları arasında bulunan Amme cüzü tefsirinin yaklaşık 20 varaklık kısmının fonetik ve morfolojik hususiyetleri ile transkripsiyonunu ve indeksini ihtiva etmektedir. Yazmada Amme cüzü tefsirinin dışında Tebareke cüzü tefsiriyle iki adet Yasin suresi tefsiri bulunmaktadır.)
91. Özcan Tabaklar. "'Amme Cüz'ü Tefsîri -Mustafa Bin Muhammed- (Varak no: 111b-121a/143a-154b)." İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 1987. (90. sırada bahsi geçen yazmadaki Amme cüzü tefsirinin yaklaşık 20 varaklık kısmının fonetik ve morfolojik hususiyetleri ile transkripsiyonunu ve indeksini ihtiva etmektedir.)
92. Ali Özcan. "Tebâreke Tefsîri: Metin-Gramer Notları-Sözlük." Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 1987. (Bu çalışma, Konya

İzzeddin Koyunoğlu Müzesi nr. 13392'de kayıtlı bulunan bir mecmuanın 30b-70b varakları arasında yer alan Tebareke tefsirinin imlâ ve gramer özellikler ile transkripsiyonunu ve sadece bugün kullanılmayan veya farklı anlamda kullanılan kelimelerin verildiği sözlüğünü ve tıpkıbasımını ihtiva etmektedir. Bu mecmuanın birinci bölümde Yasin suresi (bk. 86. sıraya), ikinci bölümünde Tebareke tefsiri, üçüncü bölümünde ise İhlâs, Yûsuf ve Nebe' surelerinin tefsiri ile Ehadis-i Nebeviyye bulunmaktadır.)

93. Mehmet Kara. "Yâsîn Sûresi Tefsîri: İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım." Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 1988. (Millî Kütüphane Yazmalar Bölümü A 703/1 numarada muhafaza edilen yazmadaki Yasin suresinin imlâ ve gramer özellikleri ile transkripsiyonunu ve bugün iyi bilinen kelimeler haricindeki kelimelerin verildiği sözlüğünü ve tıpkıbasımını ihtiva etmektedir. Sözlüğün ardından metinde geçen hadisler ile Yasin suresinin ayetleri dışındaki ayetlerin gösterildiği bir kısım yer almaktadır. Yazmada Yasin suresinin tefsirinden başka yarım kalmış bir İhlâs suresi tefsiri de bulunmaktadır.)
94. Ahmet Doğu. "Amme Cüzü Tefsiri (ilk 25 varak): İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım." Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 1989.
95. Halil İbrahim Usta. "XIII. Yüzyıl Doğu Türkçesiyle Yazılmış Anonim Kur'ân Tefsirinin Söz ve Şekil Varlığı." Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 1989. (Bu çalışma, "Anonim Tefsir" in transkripsiyonlu metnini, sözlüğünü ve özel adlar dizinini ihtiva etmektedir.)
96. Eleazar Birnbaum. "On Some Turkish Interlinear Translations of the Koran." *Journal of Turkish Studies=Türklük Bilgisi Araştırmaları. Fahir İz Armağanı I*, 14 (1990), 113-138. (Tercüme geleneği hakkındaki bir giriş yazısından sonra çeşitli Kur'an tercümesi nüshaları hakkında bilgi verilmiştir. Makalenin sonunda ise bu tercümelemlerden bir kısmının bazı sayfalarının fotoğrafları yer almaktadır.)
97. Hikmet Yılmaz. "Eski Anadolu Türkçesiyle Yazılmış Satırlar Arası Bir Kur'an Çevirisi (Metin-Gramer-Sözlük) 1b-53a." Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 1992. (Bk. 99. sıraya.)
98. Ali Akar. "Eski Anadolu Türkçesiyle Yazılmış Satırlar Arası Bir Kur'an Tercümesi (Metin-Gramer-Sözlük) 53b-105b." Cumhuriyet

- Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 1992. (Bk. 99. sıraya.)
99. İbrahim Delice. "Eski Anadolu Türkçesi ile Yazılmış Satırarası Bir Kur'an Tercümesi (Gramer-Metin-Çeviri-Sözlük) 105b-170b." Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 1992. (97. ve 98. sırada yer alan tezler ile bu tezin konusunu teşkil eden nüsha, Sivas Kongre ve Etnoğrafya Müzesi E.Y. 84/176 numarada kayıtlı bulunan nüshadır. Bu üç tezin künyelerinde küçük farklılıklar bulunsa da işlenişleri aynıdır: Giriş kısmından sonra metnin fonetik ve morfolojik yapısı incelenmiştir. Metin bölümünde, Türkiye Türkçesine çevirisi, transkripsiyonlu metinle karşılıklı olarak verilmiştir. Sözlük bölümünün ardından ise metnin işlenen kısmının fotoğrafları yer almaktadır.)
100. Esra Karabacak. "Manisa İl Halk Kütüphanesi'ndeki Satır-Arası Kur'an Tercümesi: Giriş-Metin-Dizin." I-III, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Doktora Tezi, 1992. (Manisa İl Halk Kütüphanesi 931 numarada muhafaza edilen nüsha üzerinde hazırlanan bu çalışmada, Kur'an'ın Türkçe tercümelerinin kısa tarihçesi, tercüme türleri, Türkçe tercüme ve tefsirler üzerine yapılmış ve yapılmakta olan çalışmalar gibi bahislerin ardından metnin transkripsiyonu ile dizini ve metinde geçen Arapça ibareler yer almaktadır. Bk. 103. ve 106. sıraya.)
101. Gülден Sağol. "Harezmi Türkçesi Satır Arası Kur'an Tercümesi: Giriş-Metin-Sözlük." I-II, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Doktora Tezi, 1993. (Bu çalışmanın konusunu teşkil eden nüsha, Süleymaniye Kütüphanesi Hekimoğlu Ali Paşa Camii 2 numarada muhafaza edilmektedir. Giriş kısmında Kur'an'ın Türkçeye tercümesi, Doğu Türkçesine tercüme edilmiş nüshaların ve Harezmi sahasındaki belli başlı eserlerin tanıtılması, Kur'an'ın Türkçe tercüme ve tefsirleri üzerinde yapılan çalışmaların bibliyografyası, üzerinde çalışma yapılan metnin dil bilgisi özellikleri vb. konular yer almaktadır. Metnin transkripsiyonundan sonra ise Arapça ile mukayeseli olarak hazırlanmış olan Sözlük bölümü gelmektedir. Bk. 102., 105. ve 107. sıraya.)
102. Gülден Sağol. *An Inter-linear Translation of the Qur'an Into Khwarazm Turkish = Harezmi Türkçesi Satır Arası Kur'an Tercümesi: Introduction and Text. I, Sources of Oriental Languages and Literatures 21, Turkish Sources XIX, Harvard University The Department of Near Eastern Languages and Civilizations, 1993. (101. sırada verilen doktora tezinin metnin tavsifi, üslubu ve*

transkripsiyonunu ihtiva eden kısımlarının yeniden gözden geçirilerek yayınlanmış şeklidir. Diğer ciltleri için bk. 105. ve 107. sıraya.)

103. Esra Karabacak. *An Inter-linear Translation of the Qur'an Into Old Anatolian Turkish=Eski Anadolu Türkçesi Satır-Arası Kur'an Tercümesi: Introduction and Text. I*, Sources of Oriental Languages and Literatures 22, Turkish Sources XX, Harvard University The Department of Near Eastern Languages and Civilizations, 1994. (100. sırada verilen doktora tezinin metnin tavsifi ile transkripsiyonunu ihtiva eden kısımlarının yeniden gözden geçirilerek yayınlanmış şeklidir. Metnin sözlüğü için bk. 106 sıraya.)
104. Esra Karabacak. "Güliden Sağol, Harezmi Türkçesi Satır Arası Kur'an Tercümesi Giriş, Metin, Sözlük ve Tıpkıbasım (1. Kısım: Giriş ve Metin) = An Inter-linear Translation of the Qur'an Into Khwarazm Turkish, Introduction, Text, Glossary and Facsimile (Part I: Introduction and Text), Harvard Üniversitesi Yakınoğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü, 1993, XXXIX⁴ +369 s." TD, 516 (1994), 529-530. (G. Sağol tarafından Süleymaniye Kütüphanesi Hekimoğlu Ali Paşa Camii 2 numarada muhafaza edilmekte olan Kur'an tercümesi nüshası üzerinde hazırlanan çalışmanın tanıtımıdır.)
105. Güliden Sağol. *An Inter-linear Translation of the Qur'an Into Khwarazm Turkish = Harezmi Türkçesi Satır Arası Kur'an Tercümesi: Glossary. II*, Sources of Oriental Languages and Literatures 26, Turkish Sources XXIII, Harvard University The Department of Near Eastern Languages and Civilizations, 1995. (102. sırada verilen eserin II. cildini oluşturmaktadır. İki bölümden oluşan bu cildin birinci bölümünde Kur'an tercümesi metninin sözlüğü, ikinci ciltte ise Kur'an tercümesindeki Arapça kelimelere verilen karşılıklara göre düzenlenmiş, Arapçadan Harezmi Türkçesine Kur'an sözlüğü bulunmaktadır. Tıpkıbasımı için bk. 107. sıraya.)
106. Esra Karabacak. *An Inter-linear Translation of the Qur'an Into Old Anatolian Turkish=Eski Anadolu Türkçesi Satır Arası Kur'an Tercümesi: Glossary, Section One: 1-384; Section Two: 385-786. II*, Sources of Oriental Languages and Literatures 28, Turkish Sources XXV, Harvard University The Department of Near Eastern Languages and Civilizations, 1995. (103. sırada verilen eserin II. cildini oluşturmaktadır. İki bölüm halinde yayınlanan bu çalışma, metnin dizin-sözlük kısmını ihtiva etmektedir.)
107. Güliden Sağol. *An Inter-linear Translation of the Qur'an Into*

⁴ Doğrusu XL'dir.

Khwarazm Turkish = Harezmi Türkçesi Satır Arası Kur'an Tercümesi: Facsimile of the MS Süleymaniye Library Hekimoğlu Ali Paşa No. 2, Section One: 1^b-300^b. III, Sources of Oriental Languages and Literatures 36, Turkish Sources XXXIII, Harvard University The Department of Near Eastern Languages and Civilizations, 1996. (102. sırada verilen çalışmanın III. cildini oluşturan bu ciltte, metnin 1b-300b varaklarının tıpkıbasımı yer almaktadır. Metnin devamının tıpkıbasımı yine aynı kuruluş tarafından basılacaktır.)